

УДК 332

Ліба Н.С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу
Мукачівського державного університету*

Головачко В.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування та маркетингу
Мукачівського державного університету*

АНАЛІЗ ПОЧАТКОВИХ ПЕРЕДУМОВ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОГО СТАНУ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ КАРПАТСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РАЙОНУ

ANALYSIS OF INITIAL PRECONDITIONS AND ASSESSMENT OF THE CURRENT STATE OF THE INDUSTRIAL COMPLEX OF THE CARPATHIAN ECONOMIC REGION

АНОТАЦІЯ

У статті для оцінювання поточного стану промислового комплексу Карпатського економічного району розкрито методику системної економічної діагностики (моніторингу). Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів здійснювався за такими групами показників (індикаторів): економічна ефективність, інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця, фінансова самодостатність, ефективність ринку праці, розвиток інфраструктури.

Ключові слова: Карпатський економічний район, соціально-економічний розвиток регіонів, моніторинг.

АННОТАЦИЯ

В статье для оценки текущего состояния промышленного комплекса Карпатского экономического района раскрыта методика системной экономической диагностики (мониторинга). Мониторинг социально-экономического развития регионов осуществлялся по следующим группам показателей (индикаторов): экономическая эффективность, инвестиционное развитие и внешнеэкономическая сотрудничество, финансовая самодостаточность, эффективность рынка труда, развитие инфраструктуры.

Ключевые слова: Карпатский экономический район, социально-экономическое развитие регионов, мониторинг.

ANNOTATION

In the article in order to assess the current state of the industrial complex of the Carpathian economic region, the method of systematic economic diagnostics (monitoring) is disclosed. The monitoring of socio-economic development of the regions was carried out according to the following groups of indicators (indicators): economic efficiency, investment development and foreign economic cooperation, financial self-sufficiency, labor market efficiency, infrastructure development.

Keywords: Carpathian economic region, socio-economic development of regions, monitoring.

Постановка проблеми. Головною проблемою регіонального розвитку в сучасних умовах стає забезпечення якісного соціально-економічного зростання, яке можливе лише на основі глибокого аналізу ситуації, що склалася в регіоні, що дає змогу визначити ресурсну забезпеченість території і, відповідно, реалізувати управлінські рішення. Для визначення ресурсного забезпечення регіону необхідно сформулювати розгалужену систему регіонального моніторингу як одного з ефективних інструментів реалізації державної регіональної політики.

Окреслені проблеми свідчать про необхідність ретельного наукового аналізу початкових передумов та оцінювання поточного стану промислового комплексу Карпатського економічного району.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, пов'язані із теоретичними та методологічними основами організації та проведення моніторингу регіонального розвитку, здійснені в роботах таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: В. Артеменко, Г. Балабанов, З. Варналій, В. Вишневський, А. Гапоненко, М. Гладій, М. Долішній, А. Панкрухина, С. Писаренко, М. Янків та ін.

Мета статті полягає у розкритті методики системної економічної діагностики та розробленні оціночних параметрів за основними складниками промислового комплексу для формування інформаційної бази для прийняття управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для оцінювання поточного стану промислового комплексу Карпатського економічного району серед сукупності методик дослідження функціонування промислового комплексу пропонуємо скористатися методикою системної економічної діагностики (моніторингу). Ця методика аналізу стану системи використовується для визначення й виключення в ній диспропорцій. Основною умовою застосування даної методики є розроблення оціночних параметрів за основними складниками промислового комплексу для формування інформаційної бази для прийняття управлінських рішень.

Методика системної економічної діагностики передбачає формування багатокритеріальної системи діагностики регіональних проблем та ситуацій, в основу якої закладено механізм процесного підходу та стандарти серії ISO 9000:2015. Згідно з міжнародними стандартами, «...узгоджені та передбачувані результати досягаються більш результативно та ефективно, якщо діяльність розуміють та нею керують як

взаємопов'язаними процесами, які функціонують як цілісна система» [6].

Процесом із позиції діагностики регіональних проблем та ситуацій називають сукупність взаємопов'язаних управлінських заходів, які забезпечують трансформацію входів на виходи (ISO 9000:2015).

Вихід процесу забезпечує формування відповідної цінності для кінцевого споживача. У процесів дослідження діяльності промислового комплексу регіону виходом процесу є динаміка його розвитку та вплив на динамічні зміни застосованих управлінських дій. Кінцевими споживачами результатів є відповідні зацікавлені сторони (інвестори, органи державного та регіонального управління тощо).

Особливістю процесного підходу є насамперед те, що управління самим процесом і кожним із його елементів здійснюється поетапно, із застосуванням науково обґрунтованих методичних прийомів, із постійною діагностикою отриманих результатів та здійсненням корегування за необхідності.

Основною специфікою процесного підходу економічної діагностики поточного стану промислового комплексу району є: планування цілей та етапів управлінської діяльності; застосування комплексу критеріїв (оціночних параметрів), які дають змогу комплексно та системно дослідити стан промислового комплексу району; визначення критеріїв оцінки результативності управлінських заходів та обґрунтування шляхів її поліпшення в системі тактичних та стратегічних пріоритетів; обґрунтування критеріїв оцінки ступеня задоволення зацікавлених сторін.

Застосування Порядку проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики та проведення моніторингу здійснюється для спостереження за ефективністю та результативністю реалізації заходів державної регіональної політики, своєчасного виявлення відхилень та проблем, обґрунтування причин їх виникнення, підвищення рівня ефективності управлінських рішень як на рівні країни загалом (мегарегіон), так і на рівні окремої області (мезарегіон).

Для проведення моніторингу визначається перелік відповідних показників (індикаторів), аналіз динаміки яких дає змогу здійснити оцінку ефективності заходів та досягнення відповідних цілей [1].

Відповідно до запропонованої «Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» [1], моніторинг здійснюється шляхом визначення рейтингової оцінки (ранжування) соціально-економічного розвитку регіонів за кожним напрямом та розрахунку загальної рейтингової оцінки у цілому за всіма напрямками.

У 2016 р. моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів здійснювався за такими групами показників (індикаторів):

1. Економічна ефективність (індекс промислової продукції, відсотків до відповідного періоду попереднього року; обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення; індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, відсотків до відповідного періоду попереднього року; обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на одну особу сільського населення (у постійних цінах); індекс будівельної продукції, відсотків до відповідного періоду попереднього року; обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення; індекс споживчих цін, відсотків до грудня попереднього року).

2. Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця (індекс капітальних інвестицій, відсотків до відповідного періоду попереднього року; обсяг капітальних інвестицій (окрім інвестицій із державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення нарастаючим підсумком із початку року; темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), відсотків до обсягу на початок року; обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення нарастаючим підсумком із початку інвестування; обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення).

3. Фінансова самодостатність (темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), відсотків до відповідного періоду попереднього року; доходи місцевих бюджетів (без трансфертів), у розрахунку на одну особу населення; темп зростання (зменшення) податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків без урахування податкового боргу платників податків, які перебувають у процедурах банкрутства або щодо яких судом прийнято рішення (постанову) про зупинення провадження у справі, відсотків до початку року).

4. Ефективність ринку праці (рівень безробіття населення у віці 15–70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків до економічного активного населення відповідного віку; рівень зайнятості населення у віці 15–70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків до населення відповідного віку; індекс реальної заробітної плати, відсотків до відповідного періоду попереднього року; сума заборгованості з виплати заробітної плати, відсотків до фонду оплати праці за останній місяць звітного року; темп зростання (зменшення) заборгованості населення з оплати житлово-комунальних послуг, відсотків до початку звітного року).

5. Розвиток інфраструктури (темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, відсотків до відповідного періоду попереднього року; обсяг прийнятого в експлуатацію житла у розрахунку на 10 тис. осіб населення, кв. м загальної площі; обсяг вантажообігу авто-

мобільного та залізничного транспорту, тис. т/км на 1 тис. осіб населення).

6. Відновлювана енергетика та енергоефективність (частка оснащення багатоквартирних житлових будинків побудинковими приладами обліку теплової енергії, відсотків до загальної кількості багатоквартирних будинків, які підлягають оснащенню; частка сумарної потужності котелень на альтернативних видах палива в регіоні, відсотків до загальної потужності котелень регіону; частка домогосподарств, які уклали кредитні договори в рамках механізмів підтримки заходів з енергоефективності в житловому секторі за рахунок коштів державного бюджету (у тому числі зі співфінансуванням із місцевих бюджетів), відсотків до загальної кількості домогосподарств регіону; частка бюджетних установ регіону, з якими у звітному періоді було укладено енергосервісні договори, до загальної кількості бюджетних установ регіону).

За результатами моніторингу області Карпатського економічного району у загальному рейтингу 25 областей України віднесено до II групи та посіли з 10-го по 17-е місця у рейтингу [5] (табл. 1): Львівська область у рейтингу 2016 р. знаходиться на 10-й позиції (спостерігається поліпшення рейтингової позиції на одну позицію); Закарпатська, Чернівецька та Івано-Франківська області знаходяться на 16-й, 17-й та 18-й позиціях відповідно (спостерігається збереження послідовності рейтингових позицій із погіршенням на чотири пункти).

Львівська область характеризується високою рейтинговою позицією серед напрямів: фінансова самодостатність (2-га рейтингова позиція за темпами зростання доходів місцевих бюджетів та 3-тя – за темпами зменшення податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків); ефективність ринку праці (5-та рейтингова позиція за рівнем безробіття населення у віці 15–70 років та 3-тя – за індексом реальної заробітної плати); відновлювана енергетика та енергоефективність (4-та рейтингова пози-

ція за часткою оснащення багатоквартирних житлових будинків побудинковими приладами обліку теплової енергії).

Закарпатська область за запропонованими напрямами дослідження знаходиться в середині рейтингу (13–17-та рейтингові позиції), крім економічної ефективності (24-та) та ефективності ринку праці (8-ма).

За напрямом індикаторів економічної ефективності Закарпатська область знаходиться у критичній групі аутсайдерів разом з іншими областями Карпатського економічного району: Івано-Франківською та Чернівецькою (табл. 2).

За визначеними рейтинговими позиціями економіка Закарпатської області знаходиться на передостанній (24-й) позиції за такими індикаторами, як обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення, індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, обсяг виробництва продукції сільськогосподарства у розрахунку на одну особу сільського населення. Визначені тенденції доводять, що на рівні області повинні розроблятися комплекси управлінські заходи, спрямовані на стимулювання розвитку сільського господарства та промисловості.

В Івано-Франківській області потребують додаткової уваги такі індикатори економічної ефективності: індекс промислової продукції (24-та рейтингова позиція), індекс обсягу сільськогосподарського виробництва (20-та), обсяг виробництва продукції сільськогосподарства у розрахунку на одну особу сільського населення (23-тя).

Індикатори даної групи є найбільш критичними для економіки Чернівецької області: практично за всіма з них область знаходиться на 22–25-й рейтингових позиціях (із 25 областей). Так, найгіршою є ситуація щодо обсягу реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення (25-та рейтингова позиція). 22-й рейтинговій позиції відповідають такі показники, як індекс промислової продукції, обсяг виробництва продукції сіль-

Таблиця 1
Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за 2016 р.

	Економічна ефективність	Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця	Фінансова самодостатність	Ефективність ринку праці	Розвиток інфраструктури	Відновлювана енергетика та енергоефективність	Загальне місце за рейтингом		
							2015	2016	динаміка
Закарпатська	24	17	13	8	15	17	12	16	-4
Івано-Франківська	22	23	23	9	18	10	14	18	-4
Львівська	19	11	2	7	14	4	11	10	+1
Чернівецька	23	25	4	4	21	20	13	17	-4

Джерело: розраховано авторами на основі [2]

Таблиця 2

**Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів
за напрямом «Економічна ефективність», 2016 р.**

	Індекс промислової продукції, % до відповідного періоду попереднього року	Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, % до відповідного періоду попереднього року	Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на одну особу сільського населення, гривень	Індекс будівельної продукції, % до відповідного періоду попереднього року	Обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення, гривень	Індекс споживчих цін, % до грудня попереднього року	Загальне місце за рейтингом		
							2015	2016	динаміка
Закарпатська	9	24	24	9	21	8	23	24	-1
Івано-Франківська	24	20	23	19	14	3	18	22	-4
Львівська	19-20	18	21	8	6	10	15	19	-4
Чернівецька	22-23	21	22	22	13	4	20	23	-3

Джерело: розраховано авторами на основі [2]

Таблиця 3

**Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за напрямом
«Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця», 2016 р.**

	Індекс капітальних інвестицій, % до відповідного періоду попереднього року	Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення, гривень	Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), % до обсягу на початок року	Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення нарастаючим підсумком з початку інвестування, доларів США	Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення, доларів США	Загальне місце за рейтингом		
						2015	2016	динаміка
Закарпатська	22	22	6	12	7	7	17	-10
Івано-Франківська	25	16	11	5	16	11	23	-12
Львівська	13	7	16	8	12	14	11	+3
Чернівецька	24	24	14	24	25	17	25	-8

Джерело: розраховано авторами на основі [2]

ського господарства у розрахунку на одну особу сільського населення та індекс будівельної продукції.

Для Івано-Франківської та Чернівецької областей проблемними є групи показників інвестиційного розвитку та зовнішньоекономічної співпраці (у загальному рейтингу 23-тя та 25-та рейтингові позиції відповідно) (табл. 3).

Протягом 2016 р. відбулось значне погіршення позицій даних областей: Івано-Франківська змістилася за даною групою індикаторів на 12 рейтингових позицій униз, а Чернівецька – на вісім.

Критичними є значення індексу капітальних інвестицій: негативна динаміка спостерігалася в Івано-Франківській (на 34,7%), Чернівецькій (на 14,1%), Закарпатській (на 6,1%) областях. Чернівецька область знаходиться на 24-й, а Івано-Франківська – на 25-й рейтингових пози-

ціях. Погіршення значення даного показника характеризує стан оновлення основних засобів на рівні областей, а, відповідно, й потенційні можливості для забезпечення відтворювальних процесів на регіональному рівні.

Для Чернівецької області критичними є значення показників обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення (24-та рейтингова позиція) та обсягу експорту товарів у розрахунку на одну особу населення (25-та). Незважаючи на те що область територіально наближена до країн ЄС, рівень конкурентоспроможності продукції регіону є недостатньо високим, що зумовлює низьку частку експорту товарів. Окрім того, наявний інвестиційний клімат регіону не забезпечує приросту прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу).

Територіальна диспропорція щодо обсягів експорту товарів на одну особу становить 25,2 рази (максимальне значення у м. Києві – 2 934,7 дол. США, а мінімальне – у Чернівецькій області – 116,3 дол. США) [2].

Позитивною є тенденція щодо ефективності ринку праці в областях Карпатського економічного району. Показники даного напрямку дають змогу оцінити ситуацію щодо безробіття та зайнятості населення областей Карпатського економічного району, динаміки номінальної та реальної заробітної плати та рівня продуктивності праці.

За підсумками 2016 р. рівень безробіття населення у віці 15–70 років (за методологією МОП) має тенденцію до поліпшення у Львівській області (зменшення рівня безробіття з 8,3% до 7,7% економічно активного населення відповідного віку) та Чернівецькій області (з 9,2% до 8,6%). Найнижчий рівень безробіття серед областей Карпатського економічного району зафіксовано у Львівській області (7,7%, 5-та рейтингова позиція).

Погіршення тенденції зафіксовано у Закарпатській області (зростання рівня безробіття з 9,1% до 9,8% економічно активного населення відповідного віку) та Івано-Франківській області (з 8,2% до 8,5%).

Аналіз індексу реальної заробітної плати (відсотків до відповідного періоду попереднього року) показує перевищення зростання реальної заробітної плати в усіх областях району над середнім значенням по Україні.

У 2016 р. реальна заробітна плата в середньому по Україні зростає на 9,0% (у 2015 р. – скорочення на 20,2%). В областях Карпатського економічного району зростання становило: у Закарпатській області – 12,6% (4-та рейтингова позиція), у Чернівецькій області – 12,1% (5–6-та рейтингові позиції), у Львівській області – 10,3% (8-ма рейтингова позиція) та в Івано-Франківській області – 9,7% (10–11-та рейтингові позиції).

За результатами проведеного моніторингу можна виділити такі узагальнені проблеми соціально-економічного розвитку областей Карпатського економічного району:

1. Найкращий рівень соціально-економічного розвитку серед областей Карпатського економічного району та позитивна динаміка спостерігається у Львівській області. Для інших областей району характерним є знаходження у середній рейтинговій таблиці (16–18-та рейтингові позиції) та погіршення динаміки на чотири позиції порівняно з попереднім періодом. Отримані результати дають змогу визначити Львівську область як ядро Карпатського економічного району.

2. З позицій оцінки економічної ефективності соціально-економічного розвитку областей Карпатського економічного району необхідні розроблення та впровадження комплексу заходів управлінського характеру, спрямованих на поліпшення динаміки та збільшення обсягів виробництва промислової та сільськогосподарської продукції. Основною метою регуляторного впливу необхідно визначити вдосконалення структури промислового виробництва та виробництва сільськогосподарської продукції; зростання конкурентних можливостей даних секторів економіки областей району; посилення їх інноваційної спрямованості.

3. Поліпшення позицій у рейтингу за напрямом «Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» передбачає розроблення заходів, спрямованих на стимулювання: поліпшення динаміки та зростання обсягу капітальних інвестицій у Закарпатській, Івано-Франківській та Чернівецькій областях; зростання обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у Львівській та Чернівецькій областях; зростання обсягу експорту продукції та підвищення рівня її конкурентоспроможності у Чернівецькій області.

4. Одним із важливих елементів поліпшення рейтингової позиції Івано-Франківської області

Таблиця 4

Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за напрямом «Ефективність ринку праці», 2016 р.

	Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією МОП), % до економічно активного населення відповідного віку	Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років (за методологією МОП), % до населення відповідного віку	Індекс реальної заробітної плати, % до відповідного періоду попереднього року	Сума заборгованості з виплати заробітної плати, % до фонду оплати праці за останній місяць звітного періоду	Загальне місце за рейтингом		
					2015	2016	динаміка
Закарпатська	13-14	18	4	2-3	15	8	+7
Івано-Франківська	7	19	10-11	4-7	9	9	-
Львівська	5	14-15	8	18-19	3	7	+4
Чернівецька	8	11	5-6	2-3	13	4	+9

Джерело: розраховано авторами на основі [2]

є забезпечення її фінансової самодостатності. Необхідним є забезпечення зростання доходів місцевого бюджету області та формування комплексу заходів, спрямованих на зменшення податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків.

5. Одним із напрямів поліпшення рейтингових позицій Чернівецької області є розвиток транспортної інфраструктури та зростання обсягів вантажообігу автомобільного та залізничного транспорту.

6. Впровадження енергоефективних заходів, технічна модернізація та переоснащення житлово-комунальної галузі є одними з найголовніших пріоритетів розвитку областей Карпатського економічного району. Нині ситуація щодо даного напрямку соціально-економічного розвитку областей району є достатньо оптимістичною.

Промисловий комплекс Карпатського економічного району займає незначну частку в обсязі реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) України (табл. 5).

Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг), відповідно до методології Управління статистики України, визначається за ціною продажу відвантаженої готової продукції (товарів, послуг), що зазначена у відповідних документах. Дані щодо обсягів реалізації за видами промислової діяльності сформовано за однорідними продуктами.

Протягом останніх років спостерігається позитивна динаміка даного показника. Її величина зросла з 70 770,5 млн. грн. (у 2013 р.) до 137 550,9 млн. грн. (у 2016 р.), або в 1,9 рази. Серед областей Карпатського економічного району у загальному обсязі промислової продукції найбільшою є частка Львівської області – 53% (72 385,8 млн. грн.), частка Івано-Франківської області – 27% (37 267,7 млн. грн.), Закарпатської області – 13% (18 471,9 млн. грн.), а Чернівецької області – 7% (9 425,5 млн. грн.).

Результати проведеного аналізу підтверджують тенденції, визначені на попередніх етапах дослідження: економічним центром та лідером економічного розвитку є Львівська область, яка випереджає за обсягами та динамікою інші області Карпатського економічного району. Висновок засвідчується як визначеними тенденціями щодо загального соціально-економічного розвитку, так і тенденціями, визначеними щодо розвитку промислового комплексу району.

Поглиблене дослідження динаміки та структури обсягів реалізації промислової продукції областей Карпатського економічного району дасть змогу визначити особливості розвитку кожної з них та запропонувати практичні рекомендації щодо оптимізації системи управління та регулювання розвитку промислового комплексу.

Дані сформовано за функціональним підходом (спосіб узагальнення даних, за яким показники діяльності формуються за однорідними видами діяльності) та згруповано так: добувна промисловість; переробна промисловість; постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря; водопостачання; каналізація, поводження з відходами.

Структуру обсягів реалізованої промислової продукції за видами діяльності областей Карпатського економічного району за 2016 р. наведено в табл. 6.

Для всіх областей району характерним є значне переважання обсягів реалізації промислової продукції за двома видами економічної діяльності: переробна промисловість та постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря.

Частка продукції переробної промисловості становить 60% від загального обсягу реалізованої продукції району. Даний вид економічної діяльності переважає у Закарпатській області (69,8% від загального обсягу) та у Львівській області (67,4%). Для інших областей району частка становить у межах 45–47%.

Таблиця 5

Динаміка обсягу реалізованої промислової продукції областей Карпатського економічного району, 2013–2016 рр.

	2013		2014		2015		2016	
	млн. грн	у % до всієї реалізованої продукції	млн. грн	у % до всієї реалізованої продукції	млн. грн	у % до всієї реалізованої продукції	млн. грн	у % до всієї реалізованої продукції
Україна	1354130	100,0	1428839	100,0	1776603,7	100,0	1767093	100,0
Закарпатська	10035,9	0,7	11153,3	0,8	13872,5	0,8	18471,9	1,0
Івано-Франківська	22014,4	1,6	25142,8	1,8	34741,9	2,0	37267,7	2,1
Львівська	34620,5	2,5	39584,5	2,8	58502,0	3,3	72385,8	4,1
Чернівецька	4099,7	0,3	4676,0	0,3	6824,4	0,4	9425,5	0,5
Карпатський економічний район	70770,5	5,1	80556,6	5,7	113940,8	6,5	137550,9	7,8

Джерело: розраховано авторами на основі [3; 4]

Таблиця 6

**Структура обсягів реалізованої промислової продукції за видами діяльності
областей Карпатського економічного району, 2016 р., тис. грн.**

Вид економічної діяльності	Закарпатська	Івано-Франківська	Львівська	Чернівецька	Карпатський економічний район
Промисловість	18471862,2	37267619,4	72385789,9	9425500	137550771,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	379477,1	3967024,7	4428016,0	112400,0	8886917,8
Переробна промисловість	12889346,6	16571780,4	48800535,4	4430000,0	82691662,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	4950267,9	16413574,0	16937449,2	4687700,0	42988991,1
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	252770,6	315240,3	2219789,3	195400,0	2983200,2

Джерело: розраховано авторами на основі [3]

Для розвитку промислового комплексу району велике значення має постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Частка цього виду економічної діяльності є вагомою у Чернівецькій (49,7% від загального обсягу) та у Івано-Франківській (44%) областях.

Частка добувної промисловості є найвищою в Івано-Франківській області (10,6% від загального обсягу реалізації). Важливим даний вид економічної діяльності є й для Львівської області: частка добувної промисловості становить 6,1% від обсягу реалізованої промислової продукції області.

Оскільки важливим складником розвитку промислового комплексу району є переробна промисловість, доцільним є поглиблене дослідження її структури.

Протягом 2013–2016 рр. у Закарпатській області спостерігається тенденція щодо зміни структури обсягу реалізації промислової продукції: зменшення частки продукції переробної промисловості з 80–81% від загального обсягу реалізованої промислової продукції (2013–2015 рр.) до 69,8% у 2016 р.; зростання частки постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря з 16% від загального обсягу реалізованої промислової продукції (2013–2015 рр.) до 26,8% у 2016 р.

Визначені тенденції щодо структурних змін у промисловості Закарпатської області пов'язані зі зростанням частки виробництва та розподілу електроенергії, газу та води можна визначити як негативні, оскільки вони спрямовані на розвиток сировинних видів економічної діяльності та непов'язані зі зростанням валової доданої вартості області. Проте зазначені частки за видами економічної діяльності є характерними для всіх областей Карпатського економічного району, що відображає формування однакових тенденцій їх розвитку.

Основними складниками переробної промисловості у Закарпатській області є машинобудування (31,8% від обсягу реалізованої промислової продукції), виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (8,3%)

та виготовлення виробів із деревини, паперу та поліграфічна діяльність (8,2%).

Основними виробниками продукції машинобудування в області є ТОВ «Джейбіл Сьоркіт Юкрейн Лімітед», завод «Флекстронікс», ПАТ «Єврокар», ТОВ «Ядзакі Україна», ПАТ «Мукачівський завод «Точприлад», ТОВ «Конвектор», ТОВ «Унгвайер».

Продукція машинобудування займала пріоритетні позиції у структурі продукції переробної промисловості Закарпатської області протягом останніх років, проте динаміка її частки має тенденцію до зменшення: у 2013 р. вона становила 45% від обсягу реалізованої промислової продукції області, а в 2016 р. – лише 31,8%. Аналогічною є й динаміка частки харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів: спостерігається зменшення її величини з 10,9% у 2013 р., до 8,3% у 2016 р.

Визначені тенденції доводять погіршення структури продукції переробної промисловості Закарпатської області, що пов'язано зі зменшенням виробництва за пріоритетними видами продукції переробної промисловості області.

Продукція машинобудування є важливим складником не тільки переробної промисловості Закарпатської області, а й основним напрямом експорту товарної продукції регіону. Зменшення обсягів виробництва продукції машинобудування призвело й до зменшення частки машин, обладнання, механізмів та електротехнічного обладнання у структурі експорту товарної продукції Закарпатської області з 64% у 2013–2014 рр. до 59% у 2016 р.

За результатами проведеного дослідження можна виділити такі тенденції розвитку промислового комплексу Закарпатської області (табл. 7).

Визначені тенденції розвитку Закарпатської області є характерними й для Івано-Франківської області. Протягом 2013–2016 рр. у регіоні спостерігається: зменшення частки продукції переробної промисловості з 56% від обсягу реалізованої промислової продукції (2015 р.) до 45% (2016 р.); відбувається зростання частки

Таблиця 7

Тенденції розвитку промислового комплексу Закарпатської області

Показники	Тенденції розвитку протягом 2013-2016 рр.	Вплив на розвиток промислового комплексу Карпатського економічного району	Система регуляторних заходів
Обсяг реалізованої промислової продукції	Зростання обсягу реалізованої промислової продукції як у грошових одиницях, так і у % до всієї реалізованої продукції	Позитивний	Розроблення комплексу заходів, спрямованих на збереження сформованих тенденцій
Структура обсягів промислового виробництва	Зменшення частки продукції переробної промисловості та зростання частки постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря	Негативний	Заходи, пов'язані зі стимулюванням діяльності підприємств переробної промисловості та формуванням повного циклу господарської діяльності
Структура продукції переробної промисловості	Погіршення структури переробної промисловості, пов'язане зі зменшенням виробництва продукції машинобудування та харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	Негативний	Стимулювання діяльності підприємств, яка пов'язана з машинобудуванням та виробництвом харчових продуктів
Експорт товарів переробної промисловості	Зменшення частки продукції машинобудування у структурі товарного експорту області	Негативний	Стимулювання діяльності підприємств, яка пов'язана з машинобудуванням

Джерело: сформовано авторами

постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря з 33% від обсягу реалізованої промислової продукції (2015 р.) до 44% (2016 р.).

Зазначене підтверджує формування негативних змін у структурі обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності Карпатського економічного району.

У продукції переробної промисловості у 2016 р. важливе місце належить виготовленню виробів із деревини та паперу (13,2% від загального обсягу продукції переробної промисловості) та виробництву гумових і пластмасових виробів (11,3%).

Частка виготовлення виробів із деревини, паперу та поліграфічної діяльності є стабільно високою протягом аналізованого періоду (12–13% від обсягу реалізованої промислової продукції).

Серед негативних результатів розвитку переробної промисловості регіону можна зазначити суттєве зменшення частки харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у структурі продукції (з 20,3% від обсягу реалізованої промислової продукції у 2015 р. до 7,6% у 2016 р.).

У структурі експорту області основне місце займають продукція машинобудування, деревина і вироби з неї та готові харчові продукти. Протягом аналізованого періоду (2013–2016 рр.) спостерігається зміна тенденцій у структурі експорту області: до 2015 р. спостерігається тенденція до зменшення обсягу експорту продукції машинобудування (з 20,3% від загального обсягу товарного експорту в 2013 р. до 17,8% у 2015 р.); у 2016 р. частка зростає до 21,4%, що можна визначити як позитивну тенденцію. Протилежною є тенденція щодо зміни частки деревини та виробів з неї: зростання частки

в 2013–2015 рр. (з 16,3% до 19,8%) та зменшення частки в 2016 р. до 16,5% від загального обсягу товарного експорту області.

За результатами проведеного дослідження можна виділити такі тенденції розвитку промислового комплексу Івано-Франківської області (табл. 8).

Львівська область за результатами проведеного аналізу визначена ядром розвитку Карпатського економічного району. Розвиток промислового сектору регіону відбувається більш швидкими, темпами ніж в інших областях району, оскільки в області існує більш потужний виробничий, трудовий та людський потенціал. Натомість основні тенденції економічного розвитку області та її промислового комплексу є типовими для району.

Частка продукції переробної промисловості є найвищою серед областей Карпатського економічного району, але зменшується з 76,3% від загального обсягу реалізованої промислової продукції у 2015 р. до 67,4% у 2016 р. Зростає частка постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря з 17,4% від обсягу реалізованої промислової продукції (2015 р.) до 23,4% (2016 р.).

У структурі продукції переробної промисловості в 2016 р. переважає виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (29% від загального обсягу реалізації промислової продукції) та виготовлення виробів із деревини, паперу і поліграфічна діяльність (8,8%).

Дослідження динаміки структури продукції переробної промисловості Львівській області за період 2013–2016 рр. відображає зменшення частки виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів з 34% від загального обсягу промислової продукції у 2014 р. до 29% у 2016 р.

Таблиця 8

Тенденції розвитку промислового комплексу Івано-Франківської області

Показники	Тенденції розвитку протягом 2013-2016 рр.	Вплив на розвиток промислового комплексу Карпатського економічного району	Система регуляторних заходів
Обсяг реалізованої промислової продукції	Зростання обсягу реалізованої промислової продукції як у грошових одиницях, так і у % до всієї реалізованої продукції	Позитивний	Розроблення комплексу заходів, спрямованих на збереження сформованих тенденцій
Структура обсягів промислового виробництва	Зменшення частки продукції переробної промисловості та зростання частки постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря	Негативний	Заходи, пов'язані зі стимулюванням діяльності підприємств переробної промисловості та формуванням повного циклу господарської діяльності
Структура продукції переробної промисловості	Погіршення структури переробної промисловості, пов'язане зі зменшенням виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	Негативний	Стимулювання діяльності підприємств, яка пов'язана з виробництвом харчових продуктів
Експорт товарів переробної промисловості	Зростання частки продукції машинобудування у структурі товарного експорту області	Позитивний	Стимулювання діяльності підприємств, яка пов'язана з машинобудуванням

Джерело: сформовано авторами

Динаміка частки виготовлення виробів із деревини, паперу та поліграфічна діяльність є стабільною, її величина знаходиться у межах 8% від загального обсягу промислової продукції.

Частка продукції машинобудування є також є більш-менш стабільною величиною – 6–7% від загального обсягу промислової продукції. Проте якщо дослідити структуру експорту промислової продукції області, то протягом аналізованого періоду (2013–2016 рр.) частка продукції машинобудування становить більше 25%. Забезпечення експорторозширюючого варіанту розвитку економіки області повинно спиратися на більш активну політику стимулювання розвитку саме цього виду промислового виробництва.

За результатами проведеного дослідження можна виділити такі тенденції розвитку промислового комплексу Львівської області (табл. 9).

За темпами розвитку та часткою Чернівецька область є найменшою серед областей Карпатського економічного району.

Частка продукції переробної промисловості області у загальному обсязі реалізованої продукції має тенденцію, подібну до інших областей району. У 2016 р. вона зменшилася на 10,9% і становила 43,5%. Частка постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря зросла з 41,8% від обсягу реалізованої промислової продукції (2015 р.) до 54% (2016 р.).

Визначені тенденції засвідчують значну сировинну зорієнтованість промислового комплексу області, а зменшення частки продукції переробної промисловості в 2016 р. про поглиблення зазначеної тенденції.

У структурі продукції переробної промисловості області переважають виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів (15,3% у 2016 р.) та виробництво гумових і пластмасових виробів (8,4% у 2016 р.).

Важливе місце у структурі промислового виробництва області займають машинобудування, виготовлення виробів із деревини, паперу та поліграфічна діяльність і текстильне виробництво. Частка продукції зазначених видів переробної промисловості знаходиться у межах 5%.

Якщо дослідити структуру продукції переробної промисловості області в динаміці, то протягом 2013–2016 рр. спостерігаються такі тенденції: зменшення частки виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів із 22,2% від загального обсягу реалізованої промислової продукції у 2014 р. до 16,1% у 2016 р.; значне зменшення частки виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – з 10,4% від загального обсягу реалізованої промислової продукції у 2013 р. до 6,7% у 2016 р.; значне зменшення частки продукції машинобудування – з 10,8% від загального обсягу реалізованої промислової продукції у 2013 р. до 5,7% у 2016 р.

Отже, зменшення обсягів промислового виробництва регіону припадає саме на ті види економічної діяльності, які є пріоритетними та експорторієнтованими.

За результатами проведеного дослідження можна виділити такі тенденції розвитку промислового комплексу Чернівецької області (табл. 10).

Висновки. Поглиблене дослідження динаміки та структури обсягів реалізації промислової продукції областей Карпатського економічного району дало змогу визначити особливості розвитку кожної з них та запропонувати практичні рекомендації щодо оптимізації системи управління та регулювання розвитку промислового комплексу. Для всіх областей району характерним є значне переважає обсягів реалізації промислової продукції за двома видами

Таблиця 9

Тенденції розвитку промислового комплексу Львівської області

Показники	Тенденції розвитку протягом 2013-2016 рр.	Вплив на розвиток промислового комплексу Карпатського економічного району	Система регуляторних заходів
Обсяг реалізованої промислової продукції	Зростання обсягу реалізованої промислової продукції як у грошових одиницях, так і у % до всієї реалізованої продукції	Позитивний	Розроблення комплексу заходів, спрямованих на збереження сформованих тенденцій
Структура обсягів промислового виробництва	Зменшення частки продукції переробної промисловості та зростання частки постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря	Негативний	Заходи, пов'язані зі стимулюванням діяльності підприємств переробної промисловості та формуванням повного циклу господарської діяльності
Структура продукції переробної промисловості	Погіршення структури переробної промисловості, пов'язане зі зменшенням виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	Негативний	Стимулювання діяльності підприємств, яка пов'язана з виробництвом харчових продуктів
Експорт товарів переробної промисловості	Значна частка продукції машинобудування та харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у структурі товарного експорту області	Позитивний	Стимулювання діяльності підприємств, яка пов'язана з машинобудуванням та харчовою промисловістю

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 10

Тенденції розвитку промислового комплексу Чернівецької області

Показники	Тенденції розвитку протягом 2013-2016 рр.	Вплив на розвиток промислового комплексу Карпатського економічного району	Система регуляторних заходів
Обсяг реалізованої промислової продукції	Зростання обсягу реалізованої промислової продукції як у грошових одиницях, так і у % до всієї реалізованої продукції	Позитивний	Розроблення комплексу заходів, спрямованих на збереження сформованих тенденцій
Структура обсягів промислового виробництва	Зменшення частки продукції переробної промисловості та зростання частки постачання електроенергії, газу, пару та кондиційованого повітря	Негативний	Заходи, пов'язані зі стимулюванням діяльності підприємств переробної промисловості та формуванням повного циклу господарської діяльності
Структура продукції переробної промисловості	Погіршення структури переробної промисловості, пов'язане зі зменшенням частки виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, частки виробництва гумових і пластмасових виробів та продукції машинобудування	Негативний	Стимулювання діяльності підприємств, яка пов'язана з виробництвом харчових продуктів, машинобудуванням та виробництвом гумових і пластмасових виробів
Експорт товарів переробної промисловості	Значна частка продукції машинобудування та харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у структурі товарного експорту області	Позитивний	Стимулювання діяльності підприємств, яка пов'язана з машинобудуванням та харчовою промисловістю

Джерело: сформовано авторами

економічної діяльності: переробної промисловості та постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Частка продукції переробної промисловості становить 60% від загального обсягу реалізованої продукції району. Даний вид економічної діяльності переважає у Закарпатській області (69,8% від загального обсягу) та у Львівській області (67,4%). Для інших областей району – 45–47%.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Методика проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF%paran58#n58>.
2. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за січень-грудень 2016 року / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господар-

- ства України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/Reytingova-otsinka-za-sichen-gruden-2016-roku-prezentatsiyni-materiali.pdf>.
3. Обсяг реалізованої промислової продукції за регіонами у 2016 році / Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp_reg/orp_reg_u/orp_reg1216_u.htm.
 4. Промисловість України. Статистичний збірник. 2010–2015 рр. / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 5. Результати моніторингу стану соціально-економічного розвитку областей та міста Києва за 2016 рік / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/05/Analiz-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-regioniv-za-2016-rik-za-rezultatami-reytingovoyi-otsinki.pdf>.
 6. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2015, IDT) : ДСТУ ISO 9000:2007. Чин. від 01.07.2016. К.: Держстандарт України, 2015. 72 с. (Національний стандарт України).